

Dvacetiletí Romů ve společenství Slováků a Čechů-

Jedna z pouček, definujících úroveň společnosti praví, že ta úroveň je dána vztahem vůči nejslabší skupině obyvatelstva. Je ovšem otázka, jaké kritérium vybrat pro nejslabší skupinu. Mohli by to být lidé handicapovaní, na sociálním dně, bezdomovci, lidé z nějakého důvodu nenávidění nebo neposlušní, či nějak se vymykající běžným pravidlům. Ať tak či onak, všechna tato hlediska splňuje bezkonkurenčně skupina jediná: Romové!

Jak se to mohlo stát? Je to od nepaměti, nebo se to vykristalizovalo teprve v poslední době, snad po změnách režimů v postkomunistických zemích?

Podívejme se tedy, jak se společnost, v našem případě česká, vypořádává s nejslabší a nejproskribovanější svojí skupinou. A už vůbec: je možno mluvit o vlastní skupině v této společnosti?

Dříve než na všechny tyto naléhavé otázky odpovíme, držme se tedy toho, co je zásadní: úroveň české společnosti lze směle hodnotit podle chování vůči Romům, protože oni jsou tou nejnižší postavenou skupinou ve společnosti.

Protože je nám známo, že tento vztah je více než macešský, není odpověď na tuto otázku pro českou společnost lichotivá. Lze ji upřesnit i tak, že úroveň fungování demokratických principů a jejich uplatňování v kontrastu postojů vůči Romům, je spíše v rovině snah tyto principy uplatňovat s mnoha a mnoha nedostatky. Nic nového a překvapujícího v demokracii, která teprve nyní dosáhla dospělosti po 20 letech vývoje, a ke zralosti potřebuje při nejmenším ještě stejnou dobu.

Proto nebuďme pesimisty, nepodléhejme však pocitům uspokojení.

Veškeré snahy státu při řešení problematiky Romů a jejich soužití ve společnosti se soustředí v podstatě na jediný neuralgický problém a tím je problém sociální a s ním související další problémy bydlení a vzdělávání. Jaksi samo sebou se předpokládá, že takto vybaveni jsou Romové ve své většině a nerozlišuje se, že by Romové měli být vnímáni jako menšina především národnostní spíše než jako menšina *asociální*. Tím vzniká první nedorozumění, které se projevuje i v nastavených programech. I Romové sami vidí svoje postavení v tomto úhlu pohledu. Jaký div, že svoji identitu neprokazují ani ve sčítání obyvatelstva. Je to pochopitelné: teprve v okamžiku, kdy se člověku daří usiluje o jiné věci než existenční, jakými je lepší vzdělání, a jeho hodnotový žebříček doznává změnu. Je jisté, že by tyto dva pohledy ve svém řešení měly být odděleny. Jako zvláštní fenomén, hodný speciálního zkoumání však zůstává okolnost, proč právě Romové se nachází v dost velkém procentu na sociálním dně?

Exekutiva je si vědoma problému a již nejméně 10 let má nastaveny programy, kterými se snaží těmto otázkám čelit. Potíž je v tom, že to přiznává jenom verbálně, aniž by v konkrétních krocích tyto programy cílevědomě uplatňovala. Je tím vázána svojí přítomností ve společenství států EU i další účastí v programech, jakým je na příklad Dekáda romské inkluze, kterým se zúčastněné státy 14 evropských zemí zavázaly plnit tak zvané „akční programy“, které jsou v podstatě totožné s vnitřními programy integrace Romů. I Dekáda romské inkluze se tím stala jen jakýmsi zastíracím manévrem, který ukazuje sice dobrou vůli vlád a politiků k plnění nějakých závazků, ale už nejsou síly ani ochota se těmito problémy dále zabývat.

Politika a politici se chovají jinak, než je žádoucí. Tak zvané „státoprávní“ problémy musí jít stranou. Je třeba získat voličskou přízeň a vcítit se do očekávání voličů. To očekávání politici před voliči jenom předstírají a snaží se je volebními sliby získat. Protože je

obecná averze vůči Romům – viz statistické údaje, sliby politiků směřují spíše k jednoduchým řešením pokud jde o Romy a tato jednoduchá řešení postihují Romy tak, jak by si řadový většinový volič přál. Nejlépe je problém odstranit mimo stát a pokud možno aspoň mimo obec, do ghet. Tato segregace zeměpisná (místní) se pak promítá do segregace ve školství i v celém životě společnosti. Neštěstí je hotovo! Výsledkem je intolerance ve společnosti, pokud ne přímo rasismus a předsudky, které často určují výkon moci státní i samospráv. Je to obecný a charakteristický jev demokracií ještě ne zcela zralých.

Tím je ve stručnosti vyjádřen celý problém: politici podléhají přáním voličů aniž by prosazovali pragmaticky a profesionálně možné a efektivní způsoby řešení, které jsou ovšem nepopulární a neumožňují dobrý volební výsledek. Jednoduše řešeno, politici se vciťují do přání voličů a dle toho tvoří své volební programy.

Za dané situace je zcela vyloučeno, aby se romský politik mohl ocitnout na předním místě volební kandidátky. To platí pro strany levicové, stejně jako pravicové. Snad jediné strana zelených mezi českými politickými stranami zde představuje výjimku, ale úspěchy této strany jsou v naší zemi, stejně jako i v jiných postkomunistických zemích, spíše sporadické. Účast romských politiků v parlamentu je tím limitována téměř absolutně. Za dané situace představuje jen teoretickou možnost.

Historicky vzato došlo k jediné výjimce hned po sametové revoluci v rámci obecné euforie, v níž i Romové byli přijímáni jako součást revoluční masy, která toužila po změnách. Byli přijati na kandidátky Občanského fóra nebo Verejnosti proti násilí na volitelná místa v době, kdy tato politická uskupení získávala až 70 % hlasů. Tehdy se v parlamentních tělesech ještě Československé federace objevilo 10 zástupců Romů.

V České národní Radě to bylo 5 Romů - Dezider Balog, Zdeněk Guži, Ondřej Giňa, Milan Tatár a autor tohoto článku. Ladislav Body, další Rom, zde byl za komunisty již z dřívějšíka pěstován jako vývěska a důkaz zájmu komunistů o problematiku Romů.

Ve Slovenské národní Radě byla jediná zástupkyně a to Anna Koptová. Ve Federálním shromáždění byli 4 zástupci: Gejza Adam, Sémán Karol, Daniel Stanislav a Klára Samková, která sice Romy zastupovala ač sama Romkou nebyla. Patřila však mezi významné členy ROI (Romské občanské iniciativy) a ta ji v rámci svého zastoupení v OF do Federálního shromáždění nominovala.

Pak už se ve Sněmovně někdy v polovině devadesátých let objevila na jediné volební období Romka, Monika Michaličková a to spíše náhodou za Unii svobody, kterážto strana pak zcela zmizela z politického nebe. A s ní i Monika, která se nyní věnuje rodině a podnikání.

Dnes, po 20 letech mnozí z romských politiků zmizeli zcela z dohledu, byť i jen lokálních aktivit, někteří pracují v justici (Samková, Tatár), Anna Koptová je ředitelkou soukromého gymnázia a jen někteří z ostatních dále pracují v nevládním sektoru. O některých neslyšet vůbec, Balog, Guži. Zcela vypadl ze zorného pole této kategorie kdysi velmi populární a charismatický předseda ROI (Romská občanská iniciativa) JUDr. Emil Ščuka, který dokonce na jedno období v počátku nového tisíciletí se stal prezidentem mezinárodní Romské Unie – Romani Union. Nejméně 10 let už o něm není ani slechu. Ale to je spíše normální a odpovídá to podmínkám dosti tvrdé společnosti, která se nám tu po dvaceti letech ustálila a velkých nárocích nejrůznějšího druhu, které jsou na každého z nás kladeny.

Mimochodem, ROI hrála po určitou dobu významnou roli i v celostátním měřítku. Může poděkovat svým vůdcům, že skvělou ambici zmařili. Stalo se to však osudem i jiným velkým politickým uskupením, jako na příklad Občanskému hnutí, které ROI nepřežilo o mnoho déle. Asi běžný vývoj politických stran, jemuž nelze zabránit.

Důvody, proč se nejméně polovina bývalých, řekněme prominentních romských politiků zaměřila na nevládní sféru, mohou být dva:

Získat pozici politika parlamentního je nesmírně obtížné, ne-li zcela nemožné z důvodů, již dříve vysvětlených. Na druhé straně však práce v nevládní sféře dává neocenitelnou devízu v pozici člověka, který nemusí ctít povinnou loajalitu vůči chlebovárci. Toho si jsou dobře vědomi nejrůznější úředníci, pro které loajalita je často podmínkou uchování práce.

Vyjadřovat své názory bez obalu, kriticky, byť korektně, je mnohdy jediná možnost, jak upozornovat na nešváry ve společnosti. Naše demokracie se nám, bohužel, vyvinula do stavu prosazování partajních zájmů, které mají mnohdy dost daleko k racionálním a potřebným řešením. Vztah k řešením problematiky Soužití Romů ve společnosti a opačně je toho dosti temným příkladem.

Romští politici se tak vyskytují v nevládní sféře a odtud mohou působit i na jiné instituce, vesměs regionální nebo lokální. Toto působení však je jen málo efektivní, zdlouhavé a vyžaduje obrovské nasazení a trpělivost. Jaký div, že u takové práce vydrží jen několik málo silnějších a fundovanějších osobností. Většina z nich, pokud projevila v důsledku své práce intelekt a profesionálnější přístup, nakonec skončí právě v regionálních a lokálních institucích v rolích poradců nebo referentů sociálních nebo lidskoprávních odborů. To je dobré, ale jen v omezené míře a v čase, kdy nelze očekávat nic více. Především proto, že každý úředník musí projevovat určitou dávku loajality vůči svému úřadu, kde je zaměstnán a není zcela svobodný v prosazování svých jinak dobře myšlených postojů. Chápu to jako přechodné období, které může v budoucnu přispět k výchově i romských politiků hodných toho slova.

Ještě zmínka o Slovensku a Maďarsku, která má za účel zmínit jeden velký rozdíl mezi nimi a Českou republikou. Jde o počty Romů. Ty jsou na Slovensku a Maďarsku výrazně vyšší v poměru k celkovému počtu obyvatelstva. To sice přináší na jedné straně i zvýšení problémů a obtížnější a časově náročnější řešení. Paradoxně by však mohlo přispět k probuzení Romů a jejich sjednocení. Tím by vznikla reálná možnost získat v parlamentních volbách dostatečný počet hlasů pro vstup do parlamentu převážně jen z řad Romů. Romové by tak získali podíl na moci. A to by byla zcela jiná základna pro řešení nejen jejich problémů. To je však hudba budoucnosti. Dobrým příkladem může posloužit Maďarsko, kde přece jen Romové v parlamentu občas zastoupení mají, dokonce i v Evropském parlamentu se objevily dvě Romky, byť za silně nacionální stranu Fidesz.

I jinak se Česká republika liší od Slovenska nebo Maďarska.

Slovensko je charakteristické větším počtem Romů, jak již řečeno - a Romové zde jsou přece jen vnímáni jako přirozená a dlouhodobě trvající součást společnosti. Ekonomické postavení Romů zde je však nepoměrně horší než Romů v českých zemích. V České republice, na rozdíl od Slovenska, už dnes nenajdete něco podobného slovenským romským osadám, kde se zastavil čas někdy ve středověku. V lokálních samosprávách se však Romové objevují v hojnějším počtu a to je pozoruhodný a výrazný loňský posun i v romské lokální politice na Slovensku.

I hospodářsky se Slovensko ještě nedávno vyvíjelo velmi příznivě a hospodářství je to zázemí, které hraje svoji důležitou roli i v postavení Romů. Slovensko dobře využívalo vstupu do EU a dokonce se stalo součástí Eurozóny v roce 2009, na rozdíl od Maďarska, pro které vzestup po staletí podceňovaného Slovenska byl doslova šokem. Původně Maďaři chtěli přejít na euro úplně první mezi novými členy EU. Teď už o tom uvažovat nemohou vůbec. I to o něčem svědčí. Být, po zkušenostech z globální krize se ukazuje, že setrvání na původní, vlastní měně, nemusí být handicapem. Toho dobrým příkladem je právě Česká republika.

V Česku je dobré, že je možno o všech problémech mluvit naprosto otevřeně a kriticky i vůči autoritám. A přispívá to k posílení občanské společnosti a jejího tlaku na autority. Média tu hrají dobrou roli hlídacího psa demokracie.

V Maďarsku, jak se mi jeví, je to jiné a ne jenom díky povinné registraci médií, jež je závislá na souhlasu Rady ovládané stranou Fidesz. Potenciál ohrožení demokracie je tím posílen. Není se co divit, že právě tento mediální zákon je v době předsednictví Maďarska v EU velmi kritizován a úroveň demokracie v Maďarsku se tím jeví v dosti kritickém světle. Všeobecně se zdá, že si to Maďaři ani neuvědomují. O tom mluvím jen proto, že takto se jeví pohled na Maďarsko a Maďary zvenčí.

To vše je zázemí mající vliv na situaci Romů v jejich zemích, ač se může povrchnímu pozorovateli zdát, že jsou to záležitosti, probíhající mimo problémy a potíže Romů. Je to právě naopak. Změna tohoto zázemí a toho, co nazvu „*kultivací společnosti*“, bude teprve počátkem skutečného pokroku v procesu integrace Romů do společností. Pokud se ovšem vývoj bude ubírat tímto směrem. To však není vůbec rozhodnuto. Boj o takový vývoj právě probíhá!

ROMSKÁ OBČANSKÁ INICIATIVA

Helénská 4, 120 00 Praha 2

V Praze dne 5. ledna 1993

V souvislosti s rozdělením státu ČSFR na dva samostatné státy, byla ROI ČSFR rozdělena na ROI v ČR a ROI v SR.

V poslední době na území České republiky se čím dál tím více objevují skryté i otevřené formy a projevy rasismu, diskriminace vyúsťující až v apartheid vůči občanům romské menšiny.

Dovol, abych Ti vysvětlil, proč Tě žádám o členství v Radě ROI.

Nikoliv do počtu, jak to u některých bývalých členů bylo, ale proto, že jsem přesvědčen že Tvoje slovo v Radě - bude mít váhu a můžeš v tomto období svým vystupováním pomoci Romům. Ne, ROIce, ta to nepotřebuje.

Doufám, že budeš tento dopis brát jako výzvu k práci, která se od Tebe vyžaduje. Ať máš názory jakékoliv na ROI, její funkcionáře - teď je doba - kdy to můžeš změnit právě Ty.

S úctou

JUDr. Emil Š č u k a

A handwritten signature in black ink, appearing to read "Emil Š č u k a".

Prohlášení

vedení Městské prokuratury v Praze
k návrhu generálního prokurátora
České republiky JUDr. Jiřího
Šetiny na přijetí tzv. migračního
zákona

Vedení Městské prokuratury v Praze s velkým znepokojením, stejně jako odborná právnická a většina občanské veřejnosti vůbec, sleduje iniciativu generálního prokurátora ČR JUDr. Jiřího Šetiny ve věci nezákonných vyhlášek obecních zastupitelstev Jirkova a Ústí nad Labem, vyjádřenou naposledy návrhem tzv. migračního zákona.

Po seznámení se s návrhem generálního prokurátora ČR se zásadně distancujeme od jakýchkoliv projevů způsobilých šířit či podporovat rasovou nebo jinou nesnášenlivost a ujišťujeme občany, že v souladu se svými zákonnými povinnostmi budeme na území hl. m. Prahy dbát o důsledné dodržování platného právního řádu a v zájmu budování právního státu v plném rozsahu využijeme veškerých svých zákonných oprávnění tak, aby byla v první řadě chráněna lidská práva zaručená Ústavou a mezinárodními konvencemi.

Konstatujeme, že materiál předložený generálním prokurátorem ČR je právně a legislativně zcela nekvalifikovaný, svědčící o ignoraci platné právní úpravy a naprostém nepochopení věcné stránky problému, v neposlední řadě i zákonných funkcí prokuratury.

JUDr. Jaroslav J a k l
městský prokurátor v Praze

JUDr. Tomáš B l á h a
náměstek městského prokurátora
v Praze

JUDr. Ondřej Š m e l h a u s
náměstek městského prokurátora
v Praze

ROMANI SOCIAL HOUSING

An ArtsLink Collaborative Project

Směrnice pro rómskou sociální výstavbu

První návrh - 1. března 1994

A. Definice projektu

1. Jedná se o **sociální výstavbu**. Termín *sociální* je zde míněn jako *společenský* spíše než *pro chudé*, i když předpokládáme, že výstavba bude s největší pravděpodobností využívána především chudšími a tradičněji orientovanými Rómy. Mohovitější, vzdělanější a více asimilovaní Rómové dají patrně přednost bydlení v běžné zástavbě. Tento projekt usiluje o obnovení sociálních vazeb v rómské společnosti, aby mohla působit tak jako kdysi všemi svými záchranými mechanismy, jako psychické útočiště každého Róma. Cílem je zde vytvořit komunitu, v níž bude zřetelný prvek soudržnosti a která se současně začlení do kontextu města. Komunita by měla být schopná existovat jak samostatně, tak i jako součást celého městského celku.
2. Jedná se o **etnickou výstavbu**. Vědomě vycházíme ze specifík rómské kultury a místo její náhrady okolní kulturou zde půjde o kultivaci rómských tradic v oblasti bydlení, práce, rodinného života a zábavy.
3. Jedná se o **přechodné ubytování**. Jakmile Rómové získají patřičné schopnosti a soběstačnost prostřednictvím ukončeného vzdělání, doškolení a adaptace, stanou se patrně méně závislími na tradičních sociálních strukturách a mohou dojít k rozhodnutí, že se z této výstavby odstěhují. V tom okamžiku se jejich zdejší byt uvolní pro novou rodinu, která pak může projít stejnou proměnou. Měla by však platit zásada, že kdo dodržuje předpisy stanovené správou projektu, nesmí být za žádných okolností vystěhován, aby tím nebyly narušeny životní jistoty obyvatel.
4. Jedná se o **výstavbu**, kde se dodržují zásady **občanských práv**. Nesmí zde docházet k porušování mezinárodních ani vládních úmluv a usnesení v této oblasti tím, že by z této výstavby byli předem vyloučeni lidé na základě národnosti, etnické příslušnosti, náboženství atd. I když je tato výstavba navrhována specificky pro potřeby rómského obyvatelstva, nesmí zde být v účinnosti žádný předpis vylučující předem kteréhokoliv jednotlivce nebo rodinu jen na základě jeho příslušnosti. Pravidla přijetí nových obyvatel budou stejná jak pro Rómy, tak pro příslušníka jakékoli jiné národnosti.
5. Jedná se o **soběstačnou výstavbu**. Obyvatelé budou vedeni k odpovědné péči o svoji komunitu a o jednotlivé objekty tak, aby komunita vzkvétala a hospodářsky prosperovala. Budou zde programy pro hospodářskou činnost obyvatel a bude se zde uplatňovat systém správy umožňující snížené provozní náklady, např. dobrovolnou práci nájemníků.

1. Obytný soubor

Základním modulem obytného souboru je *bytová jednotka*. Je určena pro širší rodinu o počtu asi 30 lidí ve třech generacích: budou zde žít starší lidé (prarodiče), několik mladších manželských párů a velký počet dětí. Bytová jednotka bude složena ze *společenských prostor*, užívaných všemi členy širší rodiny, a ze *soukromých prostor* pro bezprostřední nukleární rodinu (otec, matka, děti). V rámci celého souboru bude jedna bytová jednotka rozměrnější a umístěna na významném místě: zde bude bydlet představitel komunity (*vajda*) a jeho rodina.

Bytové jednotky pro širší rodinu mohou být buď byty nebo domky. V obou případech by mělo být vnitřní uspořádání této jednotky v jednom, maximálně ve dvou podlažích (*mezonet*). Případné schodiště bude využíváno i jinak než pouze jako vertikální komunikace - měla by zde být zákoutí nebo plochy (rozšířené podesty), kde by bylo možné posedět, pohovořit a přitom pozorovat aktivitu dole. Seskupení několika bytových jednotek by mělo ohraničovat vnitřní společný prostor (dvůr nebo halu), kde by se členové sousedících rodin měli možnost scházet a udržovat vzájemné společenské styky.

Bytová jednotka se skládá z následujících prostorů a místností:

Společné prostory

- a) **Vstup** - Zde by měl být dostatek prostoru pro 5 lidí, kteří se tu zují a odloží svrchní oděv. Jelikož Rómové považují za důležité oddělení soukromého od veřejného, neboli domu od ulice, vstup by měl odrážet přechod zvenčí dovnitř vhodnými architektonickými prvky, jako je použití různých povrchových materiálů anebo výškového rozdělení podlahy.
- b) **Kuchyně** - *Toto je ústřední prostor celé bytové jednotky.* Kuchyně by měla pojmut na 30 lidí (dospělé i děti). Pro polovinu z nich by bylo místo u obdélného stolu a zbytek by seděl a stál podél obvodových stěn místnosti. Tento prostor bude sloužit k vaření, stolování a společenskému životu širší rodiny. Předpokládáme, že vaření bude probíhat po celý den a často ve velkém množství. Spotřebiče by měly být průmyslového charakteru, aby vyhovovaly této velké zátěži. Kuchyně může být prostor o výšce dvou podlaží a architektonicky by měla vyjadřovat, že se jedná o nejdůležitější místo v celém bytě.
- c) **Místnost s televizí** - Televizor by neměl kolidovat se společenským děním v kuchyni. Proto by měl být umístěn v samostatné místnosti, která by sice byla vedle kuchyně, ale jasně od ní oddělená. V této místnosti by mělo být sezení pro cca 20 lidí.
- d) **Koupelny a WC** - Každá bytová jednotka by měla mít centrální WC, umývárnu a sprchy (nikoliv vanu), a to zvláště pro muže a zvláště pro ženy. Toto hygienické jádro musí být dimenzováno tak, aby vyhovovalo celé širší rodině. Sprchy by měly mít také dostatečný prostor pro převlékání. V přilehlém prostoru by mělo být místo na praní a sušení prádla, přednostně v automatické pračce a sušičce průmyslového charakteru.

ROMANI SOCIAL HOUSING

An ArtsLink Collaborative Project

Program architektonického workshopu

FA ČVUT v Praze - 18. až 25. dubna 1994

Obecně

Účelem architektonického *workshopu* bude navrhnout prototyp rómské sociální výstavby, která by byla vhodná pro prostředí českého města. Jako hlavní podklad pro tuto práci budou sloužit *Směrnice pro rómskou sociální výstavbu*, které pro *workshop* dodají její autoři, architekti Pavel Vančura a Christopher Stienon z New Yorku. (Směrnice předtím budou konzultovány a revidovány mezioborovým týmem poradců, který zahrnuje etnografa, sociologa, ekonoma, právníka, členy rómských a světových společenských organizací aj.) Účastníky *workshopu* budou autoři směrnic, dále studenti pražské fakulty architektury, členové rómské komunity v České republice a možná také několik studentů z USA.

Účastníci stráví pět dní (10 hodin denně) navrhováním několika alternativ rómského bydlení. Pro účely *workshopu* budou dodány podklady pro vybranou lokalitu v českém městě, kde je velká rómská populace. Kromě vlastního projektování proběhne na fakultě architektury i několik dalších akcí, které se k *workshopu* budou vztahovat: serie tematických přednášek, výstava fotografií ze života Rómů a také výstava kreseb rómských a amerických dětí o tom, jak bydlí a jak by bydlet chtěly. Bude zde navíc přehlídka zahraničních hraných filmů z rómského prostředí (na videu) a uskuteční se také jedna rómská kulturní akce. Na závěr bude uspořádána výstava výsledků vlastního *workshopu*.

Časový plán

V pondělí 18. dubna odpoledne bude *workshop* oficiálně zahájen přednáškou Ing. arch. Pavla Vančury o projektech sociální výstavby v USA se zaměřením na jejich aplikovatelnost na sociální výstavbu pro Rómy v České republice. V podvečer bude vernisáž výstavy dětských kreseb a po ní vernisáž výstavy fotografií. Večer bude promítán první ze čtyř celovečerních filmů, nový anglický snímek o příchodu Rómů do Evropy v 15. století, "The Hour of the Pig" (Hodina prasete).

V úterý 19. dubna ráno začne první pracovní den *workshopu*, kdy se studenti zaměří na navrhování prototypu jednotky vhodné pro život Rómů. Odpoledne se uskuteční přednáška etnografky PhDr. Evy Davidové z Muzea rómské kultury v Brně o archetypech rómského obydlí. Večer pak bude promítán druhý celovečerní film, ukrajinský muzikál ze sedmdesátých let "Tabor uchodit v nebo" (Cikáni jdou do nebe).

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY

USNESENÍ

VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

ze dne 10. února 1993 č. 67

ke zprávě o poradě k romské problematice

V l á d a

I. k o n s t a t u j e , že je pevně rozhodnuta čelit veškerým projevům nesnášenlivosti, jež vzbuzují pocity ohrožení u kterékoli menšiny ve společnosti, a proto je připravena v rámci svého úsilí o dodržování zákonů, platných pro všechny a za všech okolností, přijímat účinná opatření vůči veškerým hnutím, která programově prosazují organizované násilí;

II. u k l á d á

1. ministru vnitra

a) přijmout neprodleně účinná opatření čelící projevům programového násilí ve společnosti a informovat o nich vládu,

b) vyčlenit do 28. února 1993 na každém z příslušných okresních úřadů, podle místních podmínek, poradenskou službu s účinnou pomocí při vyřizování státního občanství,

2. ministrům práce a sociálních věcí, školství, mládeže a tělovýchovy a vnitra zpracovat do 31. března 1993 situační zprávu o problematice romské komunity z hlediska sociální situace, včetně zaměstnanosti a školství s návrhy na účinná opatření,

3. ministrům práce a sociálních věcí a vnitra zabezpečit do 28. února 1993 na úrovni příslušných okresů sociálně poradenskou službu pro romské občany.

Provedou:

ministři vnitra, práce a sociálních věcí, školství, mládeže a tělovýchovy

Předseda vlády

Doc. Ing. Václav K l a u s , CSc., v. r.

Důvodová zpráva

Dne 5. února 1993 přijal předseda vlády České republiky zástupce části romského obyvatelstva, kteří do jeho rukou předali petici. Jejím obsahem bylo několik požadavků vztahujících se k aktuální situaci romské národnostní menšiny v České republice a výzva vládě České republiky k jejímu řešení. Konkrétní požadavky, obsažené v petici, se týkají zejména ochrany Romů před projevy rasové nesnášenlivosti ze strany hnutí skinheads, problematiky získávání státního občanství ČR a životních podmínek Romů v Severočeském kraji.

V souvislosti s přijetím předmětné petice svolal předseda vlády České republiky dne 8. února 1993 poradu ministrů zainteresovaných resortů. Důvodem pro její svolání bylo přesvědčení, že situaci romského obyvatelstva v České republice lze hodnotit jako mimořádně vážnou a je nutné hledat účinná řešení. Záznam z uvedené porady, který je součástí předkládaného materiálu, zachycuje hledání možností a vhodných nástrojů v působnosti jednotlivých resortů, a to jak z hlediska krátkodobých opatření, tak dlouhodobého, koncepčního přístupu k této složité společenské problematice.

Závěry z jednání vymezují konkrétní úkoly pro jednotlivé rezorty, které směřují na jedné straně ke zmírnění aktuální situace v lokalitách s větší koncentrací romského obyvatelstva, a na druhé straně k získání relevantních informací z problémových oblastí ke stanovení dlouhodobých systémových řešení.

Z p r á v a

o poradě k rómské problematice konané dne 8. února 1993

Přítomni: předseda vlády V. Klaus, místopředseda vlády J. Kalvo
ministr spravedlnosti J. Novák, ministr práce a sociá
ních věcí J. Vodička, generální prokurátor J. Šetin
náměstci ministra vnitra M. Fendrych a V. Zeman, vedou
ÚV ČR J. Kovář, H. Frištenská (sekretariát Rady pro n
rodnosti, poradce předsedy vlády J. Řepová

Předseda vlády seznámil přítomné s textem protestního
prohlášení zástupců Romského petičního výboru a se svy
odmítnutím všech inzerovaných nátlakových akcí, od nichž ti
zástupci také následně ustoupili. Považoval však za nanejvy
důležité jednat o podstatě problému, kterým je vzrůstající
pocit ohrožení romské society. Tento pocit je vyvolán především
třemi příčinami. První je pocit individuálního ohrožení, vyvola
ný množícími se akcemi skinů. Druhou příčinou je znejistění Rom
v právním postavení vyvolaném změnami ve státoprávním uspořádán
a třetí je pocit rychlého sociálního propadu velké část
příslušníků této menšiny (ztráta zaměstnání, nedostatek pracovníc
příležitostí apod.).

Zástupci Romů ve svém protestním prohlášení viděli řešení
okamžitým zákazem činnosti rasistických a fašistických skupin,
novelizací zákona o státním občanství, v trestním stíhán
starostů aplikujících "jirkovskou vyhlášku", v řešení problematiky
romské menšiny vládou za jejich spoluúčasti a v přijetí opatřen
k ochraně a rozvoji národnostních menšin ze strany vlády a Parla
mentu.

Jako jedno z východisek byl přijat rozbor MPSV, který vyjád
řil i názor přítomných, že eliminace nebezpečí, které bylo Romským
petičním výborem pojmenováno, nespočívá v odmítnutí formy dané výz
vy. V ČR totiž zcela objektivně existuje nebezpečí etnického násilí

Tři podmínky pro jeho vznik, tj. přítomnost důvodu vzniku konfliktu (např. jako trest za nepravost spáchanou příslušníkem menšiny) tolerance části společenské elity s takovým násilím a šance na beztrresnost (akce skinů), jsou v podstatě naplněny. Protože pro odstranění latentního nebezpečí vypuknutí etnického konfliktu je velmi významné, jakou vůli chránit ohroženou skupinu projeví stát sjednotili se přítomní na nutnosti projevit viditelnou snahu tento problém se vsí vážností řešit i s vědomím, že neexistuje jedno duché okamžité řešení.

Šířeji byly diskutovány následující okruhy problémů :

Hnutí skinů představuje organizovanou programovou formu násilí, která směřuje k destrukci samotné podstaty demokratického státu, a proto je nezbytné co nejdůsledněji vyvozovat trestní odpovědnost vůči jím prezentovaným projevům nacionální a rasové nesnášenlivosti.

V této souvislosti byl kritizován i postup policie v Pardubicích (např. nerozpuštění demonstrace bezprostředně poté, co byla vykřikována rasistická hesla, nepředvídaní útoku na byty Rómů, které předvíдали i novináři).

Z možných opatření, která by měla být ještě rozšířena, lze uvést např. metodické usměrnění OÚ, aby při ohlašování shromáždění podle § 4 zákona 84/1990 Sb., o shromažďování občanů, bylo důsledně zkoumáno i splnění všech podmínek s přihlédnutím k § 10 tohoto zákona. Dále jde o preventivní školní výchovu, o případné zpřísnění trestně právních norem, resp. vypracování zákonů o národnostních menšinách a o rasové diskriminaci.

BLBOST
Příčina nejistoty spojené s novým státoprávním uspořádáním patrně netkví přímo v zákoně o státním občanství ČR, ale v jeho aplikaci na příslušných okresních úřadech, Asi nelze zcela přesně odlišit do jaké míry se na této nejistotě podílí neznalost příslušného zákona ze strany státních úředníků a do jaké míry jejich případné protiromské smýšlení. Protože romští spoluobčané jsou často znevýhodněni menší schopností komunikovat v českém jazyce, ale i schopností orientovat se v aktuální situaci, ukazuje se jako možné okamžité řešení přijmout návrh MV vyčlenit

jednoho pracovníka okresního úřadu pro vyřizování agendy získávání státního občanství romského obyvatelstva. Zklidnit danou nejistotu lze i odkazy na různé možnosti získání státního občanství a na roční lhůtu k vyřízení tohoto aktu.

Bylo konstatováno, že nejsou dostatečně zmapovány problémy, které se objevují při získávání státního občanství ČR u Romů - občanů bývalé ČSFR - žijících delší dobu v ČR. Proto bylo rozhodnuto, že tyto problémy budou komplexně zmapovány prostřednictvím okresních úřadů, a to včetně analýzy naplnění podmínky pětileté beztrestnosti z hlediska druhu trestu (příživnictví nepostihované současným právním řádem či jiná závažnější trestní činnost).

Účastníci porady se shodli též na tom, že je nezbytné celý problém romské menšiny důrazně uvést i v politických souvislostech. Jde o zveřejnění rozsahu zanedbanosti této problematiky "předlistopadovým" totalitním režimem, který na jedné straně nerespektoval toto národnostně odlišné obyvatelstvo a na druhé straně k němu přistupoval neadekvátním paternalistickým způsobem tak, že jej mj. i zvýhodňoval proti obdobně sociálně determinovaným skupinám obyvatelstva. Tím též znesnadnil řešení celé problematiky o věci nevyplývající pouze z odlišností této menšiny.

Veškerá navržená a přijatá řešení by neměla mít povahu celoplošných opatření, ale měla by vycházet z dobrých znalostí lokálních podmínek. Proto by měla být prostřednictvím okresních úřadů místní specifika konkretizována. Výhodou takového upřesnění je přitom i vymezení oblastí, s nimiž bude nutné na dané věci spolupracovat.

V diskusi o postupu vůči realizátorům "jirkovské vyhlášky" bylo dohodnuto, že je nutné dbát na důsledné uplatňování platných zákonů včetně v nich obsažených sankcí bez ohledu na specifické skupiny obyvatelstva. K nápravě situace vzniklé touto iniciativou již byla vládou a Parlamentem přijata legislativní řešení, a tudíž lze považovat tuto problematiku za uzavřenou, pokud nedojde k excesům nad rámec těchto opatření.

Z á v ě r y

1. Účastníci porady navrhují distancovat se na úrovni vlády ČR od projevů rasové nesnášenlivosti. Speciálně jde o odmítnutí programově organizované formy násilí směřující k destrukci podstaty demokratického státu, jejímž nositelem ze zejména hnutí skinů.
2. Existující pocit ohrožení romské menšiny nelze zcela eliminovat okamžitými opatřeními. Proto se navrhuje jak přijetí nezbytných krátkodobých úkolů, tak zahájení prací na diferencovaných systémových dlouhodobých řešeních vycházejících z údajů z jednotlivých lokalit získaných prostřednictvím okresních úřadů.
3. Byla navržena následující bezprostřední opatření ke zmírnění současného napětí :
 - na okresních úřadech vyčlenit jednoho pracovníka pro poskytování poradenské služby ve věci získávání státního občanství ČR zejména pro rómské obyvatelstvo,
 - zesílení represivních opatření vůči skupinám hlásajícím rasovou nesnášenlivost jako je hnutí skinů,
 - personálně zabezpečit na úrovni jednotlivých okresů sociální poradenskou službu pro rómské obyvatelstvo,
 - věnovat zvláštní pozornost zvýšení úrovně práce státních úředníků nejen z hlediska odborného, ale i z hlediska žádoucí vstřícnosti jejich chování k veřejnosti tak, aby bylo oproštěno od všech případných projevů neochoty a diskriminace vůči různým skupinám obyvatelstva.

4. Jako opatření k založení dlouhodobých systémových řešení se navrhuje :

- vyžádání situačních zpráv o problematice romské komunity podle jednotlivých okresů, které by obsahovaly např. údaje o problémech získávání státního občanství, o sociální situaci romského obyvatelstva, o jeho zaměstnanosti, školství, kriminalitě, a to podle osnovy, kterou upřesní sekretariát Rady vlády pro národnosti ve spolupráci se zainteresovanými resorty,
- zpracování dlouhodobé koncepce řešení problematiky romské menšiny s předpokládaným diferencovaným přístupem podle specifík jednotlivých lokalit na základě zpráv z okresů,
- koordinace řešení celého úkolu s plněním bodu 3 usnesení vlády 22/1993 (návrh programů sociální prevence a prevence kriminality).